

Kazimierz Janicki, *Dzieje szpitalnictwa wojskowego w Poznaniu, Napoleon V*, Oświęcim 2016, ss. 260 (rec. Maria Ciesielska)

W październiku 2016 r. ukazała się nakładem wydawnictwa Napoleon V książka Kazimierza Janickiego pt. *Dzieje szpitalnictwa wojskowego w Poznaniu*. Opracowanie to jest wynikiem badań prowadzonych od ponad 20 lat. Podstawą wspomnianej monografii jest napisana w 1998 r. praca doktorska *Dzieje szpitalnictwa wojskowego w Poznaniu do 1939 roku* napisana pod kierunkiem naukowym prof. dr. hab. Andrzeja Felchnera w Instytucie Organizacji Ochrony Zdrowia Wojskowej Akademii Medycznej im. Bolesława Szareckiego w Łodzi. W kolejnych latach autor publikował m.in. na łamach „Kroniki Miasta Poznania” czy w „Zeszytach Naukowych Wyższej Szkoły Oficerskiej im. Stefana Czarnieckiego”, „Archiwum Historii Medycyny”. Publikacje Kazimierza Janickiego są nieocenionym źródłem wiedzy na temat wojskowego szpitalnictwa doby zaboru pruskiego i dwudziestolecia międzywojennego. Prezentowana praca stanowi próbę przedstawienia historii szpitalnictwa wojskowego w Poznaniu. Jej ramy chronologiczne zamykają się w latach 1918–2011. Pierwsza cezura dotyczy rozpoczęcia działalności polskiego szpitala wojskowego w Poznaniu, wówczas funkcjonującego jeszcze w warunkach powstańczych. Druga cezura zamyka funkcjonowanie 111. Wojskowego Szpitala Rejonowego w ramach wojskowej służby zdrowia. Dnia 2 stycznia 2012 r. doszło bowiem do połączenia tej jednostki z Centrum Stomatologii Uniwersytetu Medycznego im. Karola Marcinkowskiego w najmłodszy szpital kliniczny, który otrzymał nazwę Specjalistycznego Szpitala Klinicznego Uniwersytetu Medycznego im. Karola Marcinkowskiego w Poznaniu.

Książka składa się – obok wstępu i zakończenia – z pięciu rozdziałów. W pierwszym ukazano zagadnienia organizacji szpitalnictwa od starożytności do wybuchu powstania wielkopolskiego. W rozdziale drugim omówiono losy wojskowego szpitalnictwa w stolicy Wielkopolski. Ramy chronologiczne tego rozdziału tworzą lata 1918–1921, kiedy to większość szpitali pracowała na potrzeby wojska, a lekarze byli zmobilizowani. Autor opisuje zakres działalności leczniczo-usłu-

gowej lekarzy, poziom ich wykształcenia zawodowego oraz działalność naukową i społeczną na tle krajowej i poznańskiej służby zdrowia w okresie dwudziestolecia międzywojennego.

Rozdział trzeci poświęcono dziejom przedwojennego Szpitala Okręgowego nr 7, który był główną placówką leczniczą poznańskiego VII Okręgu Korpusu szkolącą podoficerów i szeregowców korpusu służby zdrowia oraz przygotowującą mobilizację formacji sanitarnych z terenu Wielkopolski. Na podstawie badań własnych autora ukazane zostały korelacje między lecznictwem wojskowym a szpitalnictwem cywilnym w Poznaniu, zarówno w zakresie działalności naukowej, jak i świadczonych usług medycznych. Autor porównał działalność szpitala w odniesieniu do innych wojskowych szpitali okręgowych, jak i do szpitali cywilnych działających w stolicy Wielkopolski. W opracowaniu sytuacji zdrowotnej w okresie międzywojennym wykorzystano ówczesne prace ogólne, co pozwoliło umieścić dane dotyczące zachorowalności w wojsku na tle ogólnej sytuacji epidemiologicznej w kraju w omawianym okresie.

W rozdziale czwartym przedstawiona została działalność naukowa i społeczna kadry lekarskiej Szpitala Okręgowego nr 7 prowadzona w ramach poznańskich towarzystw naukowych i organizacji wojskowych. Omówiono także proces kształcenia poddyplomowego lekarzy. Rozdział ten zamykają dzieje szpitala we wrześniu 1939 r. Autor opisał nie tylko historię omawianego szpitala, ale także sięgnął po relację przedstawiającą tragiczne losy szpitali wojennych.

Kanwą dla rozdziału piątego była – jak napisano we wstępie – praca doktorska Zdzisława Andrzejewskiego *Poznańskie szpitalnictwo wojskowe w latach 1945–2000*, obroniona w Instytucie Historii Uniwersytetu Adama Mickiewicza w 2011 r. Opracowanie to poświęcone jest historii szpitalnictwa wojskowego w Poznaniu po 1945 r. i opisuje działalność ideologiczną i propagandową personelu szpitalnego, będącą wówczas integralną częścią obowiązków oficerów Wojska Polskiego, również lekarzy, aż do końca lat 80. XX w. W historii poznańskiej medycyny, jak i samego Poznania istotny jest opis zjawisk mających miejsce w czerwcu 1956 r.

Autor sięgnął nie tylko po bogatą ikonografię, ale także zamieścił 6 aneksów i 61 tabel uzupełniających sam tekst. Praca powstała na podstawie materiałów dotyczących organizacji i działalności służby zdrowia w Wojsku Polskim okresu międzywojennego zgromadzonych w Centralnym Archiwum Wojskowym w Rembertowie, Archiwum Głównym Akt Dawnych w Warszawie, Archiwum Miasta Poznania

i Archiwum Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Do analizy działalności szpitala wojskowego w Poznaniu autor wykorzystał regulaminy, instrukcje, a także opracowania teoretyczne, publikowane w czasopiśmie naukowych, takich jak: „Lekarz Wojskowy”, „Nowiny Lekarskie”, „Tygodnik Lekarski”, „Polska Gazeta Lekarska”, ale także prasie lokalnej, zwłaszcza w: „Dzienniku Poznańskim”, „Kurierze Poznańskim” i „Głosie Wielkopolskim”. Pracę zamyka obszerna bibliografia oraz indeks osób wymienionych w tekście.

Szczególnie interesujący dla badań nad historią sanitariatu warszawskiego w okresie obrony stolicy we wrześniu 1939 r. jest szczegółowy opis losów 7. Szpitala Okręgowego, który po wykonaniu swoich zadań mobilizacyjnych, tj. wydzieleniu jednostek służby zdrowia i obsadzeniu stanowisk kadrą szpitala (w tym lekarzami rezerwy), rozpoczął przygotowania do ewakuacji. Komendantem wojennym szpitala został wówczas mianowany płk dr Felicjan Guda-Wółkowiński, pod którego rozkazami szpital ewakuował się z Poznania 4 września. Wskutek bombardowań i zniszczeń torowiska kolejowego szpital czasowo rozwinięto w Kutnie celem niesienia pomocy rannym w trakcie bitwy nad Bzurą. Następnie na rozkaz gen. Tadeusza Kutrzeby szpital został ulokowany w Warszawie w opuszczonych budynkach Szpitala Ujazdowskiego (wł. Szpitala Szkolnego Centrum Wyszkozenia Sanitarnego). Zgodnie z planami mobilizacyjnymi niemal wszyscy członkowie personelu Szpitala Ujazdowskiego rozkazem mobilizacyjnym Naczelnego Dowództwa zostali odwołani z Warszawy, z przydziałem do jednostek polowych oraz do organizowania strefy ewakuacyjnej na wschodnich terenach Polski. Wówczas na terenie Szpitala Ujazdowskiego utworzono Szpital Wojenny nr 104. Jego pierwszym komendantem został płk dr Bolesław Pawłowski. W przeddzień ewakuacji na wschód (6 września 1939 r) płk. dr. Pawłowski zastąpił płk doc. Michał Rosnowski. Szpital otrzymał rozkaz ewakuacji do Trembowli, gdzie oficerowie zostali 17 września 1939 r. aresztowani i osadzeni w obozie w Starobielsku, a potem w większości rozstrzelani przez NKWD.

Komendantem poznańskiego szpitala w murach Centrum Wyszkozenia Sanitarnego został 28 września płk. prof. Teofil Kucharski, który od tego momentu organizował leczenie rannych i chorych żołnierzy. Szpital Ujazdowski otrzymał status jenieckiego szpitala wojennego. Akcje pomocy rannym organizowali samorzutnie mieszkańcy Warszawy, dostarczając żywność, odzież, lekarstwa i środki opatrunkowe. Lekarze, pielęgniarki i osoby spoza szpitala organizowali ucieczki żoł-

nierzy i oficerów, których stale wyszukiwały inspekcje Wehrmachtu. Szpital Ujazdowski z uwagi na swoją szczególną rolę w działalności konspiracyjnej zyskał przydomek „Rzeczpospolitej Ujazdowskiej”. Autor podkreśla, iż szpital odegrał w latach okupacji znaczącą rolę w kształtowaniu postawy zawodowej i patriotycznej w środowisku lekarskim. Na jego terenie organizowano pierwsze wykłady tajnego nauczania dla studentów medycyny oraz ukrywano Żydów.

Publikacja *Dzieje szpitalnictwa wojskowego w Poznaniu* jest dostępna m.in. w księgarni wydawnictwa Napoleon V. W recenzji znakomitego specjalisty medycyny wojskowej prof. dr. hab. Andrzeja Felchnera dostępnej na witrynie internetowej Naczelnej Izby Lekarskiej możemy przeczytać, że książka ta jest opracowaniem wartościowym i interesującym. Ja dodałabym jeszcze to, że jest ona jedną z pozycji czytelniczych, które koniecznie trzeba mieć w domowej bibliotece.